

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞI'NA

13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'a dair Kanun Değişiklik Teklifi gerekçesiyle birlikte ektedir.

Gereğini arz ederim.

E. Rızmı

Ertuğrul KÜRKCÜ

İzmir Milletvekili

TEMM BAŞKANLIĞI	
Tali Komisyon	İnsan Haklarını İnceleme
Esas Komisyon	Adalet
Tarih :	21 Mart 2018
	Esas No: 2/2220

1000 1000 9

0000/2

AKTİVE
AKTİVE

TBMM
GENEL YERAK
12 Mart 2018
No: 268825

GENEL GEREKÇE

20 Temmuz 2016'da ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) ile birlikte hükümetin temel haklar ve özgürlüklerin yanısıra tutuklu haklarını da askıya alması sonrasında ceza ve tevkif evlerinde insan hakları ihlalleri gözle görülür bir artış göstermiştir. Adalet Bakanlığı tarafından çıkarılan kısıtlayıcı yönetmeliklerin yanı sıra, her cezaevi yönetimi tutuklu ve hükümlülere yönelik kendine özgü uygulamalarda bulunmakta, kimi zaman da cezaevi yönetimlerinde OHAL bahane edilerek tutuklu ve hükümlülerin kazanılmış hakları keyfi bir biçimde ihlal edilmektedir. Cezaevlerinde; sağlık hakkına erişimin engellenmesi, odalardaki ortak kullanım alanlarına kameraların yerleştirilmesi, düzenli olarak sıcak su ihtiyacının karşılanmaması, mevzuatla düzenlenen disiplin cezalarından daha ağır yaptırımların keyfi bir şekilde uygulanması, hastanelerde kelepçeli olarak muayenenin dayatılması, iletişim ve görüş yasağı cezalarının istisnadan çok bir kural haline getirilmesi, kitap, dergi ve gazete yasakları, askeri usulde tek sıralı ve uygun adım yürümeye, telefon görüşmeleri dahil tekmile zorlanma, koğuşlarda yapılan aramalarda orantısız güç tatbiki, ayakta ve esas duruşta sayım vermeye zorlama ve vermeyen tutuklu ve hükümlülere karşı zor kullanma, insan hakları kuruluşları ve tutuklu ve hükümlü yakınlarınca yaygın olarak uygulandığı bildirilen ihlaller arasındadır.

“Çıplak arama” TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun, bağımsız demokratik kitle örgütleri ve İnsan hakları kuruluşlarının raporlarında uzun süredir yer almakta olan gözaltında ve cezaevi girişlerinde karşılaşılan en yaygın onur kırıcı uygulamaların başında gelmektedir. Tutuklu Demokratik Bölgeler Partisi Eş Başkanı Mehmet Arslan'a Rize Kalkandere L Tipi Cezaevi girişinde dayatılması üzerine bu uygulama son günlerde yeniden kamuoyu ve TBMM gündemine gelmiştir. Arslan'ın uygulamayı kabul etmemesi dolayısıyla ceza infaz memurlarınca bayılıncaya kadar dövüldüğüne ilişkin şikayeti üzerine yapılan incelemede, Rize Cumhuriyet Başsavcılığı olay sırasında güç kullanıldığını kabul etmekle birlikte gücün “orantılı” olduğunu ve olayla ilgili soruşturmanın sürdüğünü bildirmiştir.

Cezaevlerindeki yakınılan uygulama, Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nin 28. Maddesi ile 6 Nisan 2006'da yürürlüğe giren 26131 Sayılı “Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük”ün 46. Maddesinin 2. Fıkrasına dayandırılmaktadır. Ne var ki, pratikte Yönetmelik ve Tüzük'te belirtildiği şekilde “Hükümlünün üzerinde, kuruma sokulması veya bulundurulması yasak madde veya eşya bulunduğu dair makul ve ciddi emarelerin varlığı”na özgü şartların oluşup oluşmadığına

bakılmadığı, "aramanın, neden ve nasıl yapılacağına kişiye anlatılması" şartının hemen hiç bir zaman yerine getirilmediği, "aynı cinsiyetten görevliler tarafından, mümkün olan en kısa sürede bitirilmesi" şartının zaman zaman açıkça ihlal edilebildiği, uygulamaya geçilmesi için "kurum en üst amirinin gerekli görmesi" şartının hangi nesnel ölçülere dayandırılacağına ilişkin bir yöntem oluşturulmadığı, "hükümlünün çıplak olarak veya beden çukurlarında" yapılabileceği kaydedilen "çıplak arama"nın "hükümlünün utanma duygusunu ihlal etmeyecek şekilde ve kimsenin görmemesini sağlayacak tedbirler alınarak" gerçekleştirilmesi ve "arama yapılan kişinin arama süresince tamamen çıplak olamayacağı"na ilişkin kayıt ve sınırların genellikle göz ardı edildiği veya aşıldığı görülmektedir. Kaldı ki, Yönetmelik ve Tüzük hükümleri, muhtemel muhatap olarak "hükümlüler"i açıkça kaydetmiş olmasına karşın uygulama, tutukluları da kapsayacak şekilde genişletilerek yapılmaktadır.

Anayasa'nın 17. maddesine göre -OHAL altında bile olsa- kimseye işkence ve eziyet yapılamaz, kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan muameleye tabii tutulamaz ve Anayasa'nın 13. maddesine göre temel hak ve özgürlükler ancak kanunla sınırlandırılabilir. Yine Anayasa'nın 90. maddesine göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş uluslararası sözleşmeler kanun hükmündedir. Temel hak ve özgürlükler söz konusu olduğunda, kanun ile uluslararası sözleşme arasında bir uyumsuzluk çıkması durumunda uluslararası sözleşme hükümleri esas alınır.

Bu uluslararası sözleşmelerden biri de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'dir (AİHS). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), çıplak arama ile ilgili kararlarını, AİHS'nin 3. maddesinde düzenlenen işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele yasağı ve 8. maddesinde düzenlenen özel hayatın ve aile hayatının korunması hakkı altında vermektedir. AİHM'nin yerleşik içtihadına göre, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele yasağı demokratik toplumların en temel değerlerinden biridir ve terörle mücadele ve örgütlü suçlar da dahil olmak üzere, en zor koşullarda bile, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele yasağı ihlal edilemez.

Bu genel hükümleri tutuklu ve hükümlüler açısından yorumlayan Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi "Üye Devletlere Tutuklu Yargılamanın Kullanımı, İçinde Vuku Bulduğu Koşullar ve İstismarına Karşı Koruyucu Düzenlemeler Hakkında 13 Sayılı Tavsiye Kararı"yla (2006) aşağıdaki yol gösterici ilkeleri kayıt altına almıştır. Anılan kararda "Arama ve Kontroller" başlığı altında söz konusu aramaların nasıl yapılması gerektiği şu şekilde ifade edilmektedir: "Personele, aradıkları kişilerin insan onuruna ve kişisel eşyalarına karşı saygılı davranmak suretiyle, herhangi bir firar veya suç eşyası gizleme teşebbüsünü ortaya çıkaracak ve

önleyecek şekilde arama eğitimi verilmelidir.” (54.3). “Aranan kişiler, arama yöntemleri nedeniyle **küçük düşürülmemelidir.**” (54.4). “Mahpusların **vücut boşluklarındaki aramalar cezaevi personelince yapılmamalıdır.** (54.6). “Arama esnasında, **mahrem yerler ile ağız, burun ve kulak içinde yapılacak inceleme sadece doktor tarafından yapılmalıdır.**” (54.7).

Yukarıda sözü geçen kanun ve yönetmeliklerin yayınlanmasından bu yana, güvenlik tedbirleri bağlamında yapılmasına ihtiyaç duyulan aramalardan beklenen yararların kişilerin bedenlerine hiçbir şekilde temas edilmeksizin, mahremiyetleri ve utanma duyguları ihlal edilmeksizin sağlanmasına imkan veren uyarı ve görüntüleme teknolojilerinde büyük bir gelişme gerçekleşmiştir. Bu teknolojiler kişilerin hava limanlarına, yüksek güvenlik gerektiren kamu mekanlarına giriş çıkışlarında üzerlerinde ve bedenlerine iliştirilmiş halde istenmeyen cisim ve araçlar bulundurup bulundurmadıklarına ilişkin “makul şüphe”yi nesnel ölçütlere dayandırmayı sağlayarak hem yöneticiler hem yurttaşlar için özgürlük ve güvenlik dengesinin korunmasını kolaylaştırmakta, ihtilafları ve ihlalleri en aza indirmeye yardımcı olmaktadır. Aynı araç ve yöntemlerin cezaevlerinde devreye sokulmamasının, anlaşılabilir ve kabul edilebilir bir nedeni olduğu söylenemez.

Yukarıda sayılan gerekçeler ışığında “çıplak arama”nın cezaevlerinde bir önleyici güvenlik uygulaması olarak beklenen yarar ve etkiyi sağlayamamasının yanı sıra hak ihlallerine kapı açarak, bir müeyyideden çok, keyfi ve kaba bir muameleye ve işkence yöntemine dönüşmüş olması dolayısıyla bir an önce tüm kanun, tüzük ve yönetmeliklerden kaldırılması, alıkoyma merkezlerinden gelen şikayetlerin, doğrudan suç duyurusu olarak kabul edilmesi, uygulamanın tamamen ve kesin olarak sonlandırılmasını sağlayacak denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir.

MADDE GEREKÇELERİ

MADDE 1- 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 36. maddesinin birinci fıkrasına “Hiçbir hal ve koşulda çıplak arama yapılamaz.” cümlesi eklenerek cezaevi girişlerinde insanlık onuruna aykırı muamelenin kaldırılması amaçlanmıştır.

MADDE 2- 5275 sayılı Kanuna “Bu Kanununun 36. maddesi hükümlerine aykırılık oluşturan ikincil mevzuat yürürlükten kaldırılmıştır.” geçici maddesi eklenerek kanun dışında çeşitli tüzük ve yönetmeliklerle düzenlenen mevzuatın yürürlükten kaldırılması amaçlanmıştır.

MADDE 3- Yürürlük maddesidir.

MADDE 4- Yürütme maddesidir.

**CEZA VE GÜVENLİK TEDBİRLERİNİN İNFAZI HAKKINDA KANUN'DA
DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUN TEKLİFİ**

MADDE 1- 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanununun 36 ncı maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir.

“Hiçbir hal ve koşulda çıplak arama yapılmaz.”

MADDE 2- 5275 sayılı Kanuna aşağıdaki geçici madde eklenmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 6- Bu Kanununun 36 ncı maddesi hükümlerine aykırılık oluşturan ikincil mevzuat yürürlükten kaldırılmıştır.”

MADDE 3- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 4- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.